

جهان شمولی نظام حقوق مالکیت فکری و تأثیر آن بر سلامت و بهداشت عمومی

www.ketab.ir

تألیف:

دکتر محمد معین اسلام

با دیباچه و نظارت:

دکتر محمود عباسی

رئیس انجمن علمی حقوق پزشکی ایران

سرشناسه: معین اسلام، محمد، ۱۳۴۲-
 عنوان و نام پدیدآور: جهان شمولی نظام حقوق مالکیت فکری و تأثیر آن بر سلامت و بهداشت عمومی / تألیف محمد معین اسلام، یا
 دیباچه و نظارت محمود عباسی
 مشخصات نشر: تهران: انتشارات حقوقی، ۱۴۰۰
 مشخصات ظاهری: ۳۴۴ ص.
 شابک: 978-622-7932-02-7
 وضعیت فهرست نویسی: قیبا
 یادداشت: کتابنامه
 موضوع: مالکیت معنوی (حقوق بین الملل)
 Intellectual property (International law)
 مالکیت معنوی
 Intellectual property
 مالکیت معنوی - ایران
 Intellectual property -- Iran
 داروهای ثبت شده
 Patent medicines
 شناسه افزوده: عباسی، محمود، ۱۳۴۲ -، مقدمه نویسنده
 رده بندی کنگره: K1401
 رده بندی دیوئی: ۳۴۶/۰۴۸
 شماره کتابشناسی ملی: ۸۶۹۴۹۲۳
 اطلاعات رکورد کتابشناسی: قیبا

جهان شمولی نظام حقوق مالکیت فکری و تأثیر آن بر سلامت و بهداشت عمومی

تألیف: دکتر محمد معین اسلام

با دیباچه و نظارت دکتر محمود عباسی

حروفچینی: مؤسسه فرهنگی حقوقی سینا

صفحه آرای: زینب حاجتمند

طرح جلد: محمدحسن عرفان منش

چاپ اول: زمستان ۱۴۰۰

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۸۰۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: اعتماد

با همکاری:

انجمن علمی حقوق پزشکی ایران،

انجمن بین المللی اخلاق زیستی اسلامی،

انستیتو اخلاق زیستی و حقوق سلامت سینا

و موسسه بین المللی حقوق فناوری های نوین پارس

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۳۲-۰۲-۷

ناشر: حقوقی

نشانی: تهران، پاسداران، میدان هروی، خیابان وفامنش، بالاتر از مجتمع قضایی غدیر، بن بست آبنوس، بلاک ۲۹.

طبقه سوم، واحد ۶

تلفن: ۲۶۹۱۳۰۷۳ - ۲۶۷۵۸۶۱۷

حق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست

دییاجه	۱۳
مقدمه	۱۵
بخش اول: عوامل جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۲۷
فصل اول: مبانی نظری، فکری و فلسفی جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۳۱
مبحث نخست: مبانی سنتی جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۳۳
گفتار نخست: نظریه کار و جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۳۳
بند الف: اساس نظریه کار در توجیه مالکیت	۳۳
بند ب: اعمال تنوری لاک در مالکیت فکری	۳۴
بند پ: آثار دکترین لاک بر جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۳۵
گفتار دوم: نظریه شخصیت و جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۳۵
بند الف: اساس نظریه شخصیت در توجیه مالکیت	۳۶
بند ب: اعمال تنوری هگل در مالکیت فکری	۳۶
بند پ: آثار دکترین هگل بر جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۳۷
مبحث دوم: مبانی نظری جدید و تحلیل اقتصادی از جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۳۷
گفتار نخست: رویکردهای تازه فلسفی لیبرال، غایت‌گرا و ساختارگرا	۳۸
بند الف: رویکرد فلسفی لیبرال	۳۸
بند ب: مبنای فلسفی غایت‌گرا (اقتصادی و کارکردگرا)	۳۹
بند پ: مبنای نظری ساختارگرا، کل‌گرا و کثرت‌محور	۳۹
گفتار دوم: تحلیل اقتصادی جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۴۰
بند الف: مفهوم تحلیل اقتصادی حقوق مالکیت فکری	۴۰
بند ب: الزامات اقتصادی حمایت جهان‌شمول از حقوق مالکیت فکری	۴۳
۱. حمایت جهان‌شمول، انگیزه و عمل اصلی خلق و عرضه اموال فکری	۴۳
(۱) نقش حقوق مالکیت فکری در تسویق نوآوری	۴۳
(۲) تحلیل اقتصادی جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری بر اساس نظریه انگیزه	۴۵
(۳) تحلیل اقتصادی از خصیصه کالای عمومی بودن اموال فکری	۴۷
۲. تحلیل اقتصادی جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری بر مبنای نظریه ترازدی منابع	۴۷
مستترک	۴۸

بند ب: معامله فابستی و منطق اقتصادی نظام حقوق مالکیت فکری در کشورهای مختلف.....	۵۱
بند ت: منطق اقتصادی نظام جهان شمول ثبت اختراع.....	۵۲
بند ث: تحلیل اقتصادی جهان شمولی نظام مالکیت ادبی و هنری.....	۵۶
۱: مقدمه و معرفی موضوع.....	۵۶
۲: نظریه شکست بازار و جهان شمولی نظام حقوق مالکیت ادبی و هنری.....	۵۷
۳: تئوری اقتصادی حمایت از آثار.....	۵۸
۴: تحلیل اقتصادی تأثیر رشد فناوری بر جهان شمولی نظام حقوق مالکیت ادبی و هنری.....	۵۹
۵: تحلیل اقتصادی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر جهان شمولی نظام مالکیت ادبی و هنری.....	۶۰
فصل دوم: مبانی عملی جهان شمولی نظام حقوق مالکیت فکری.....	۶۳
مبحث نخست: بررسی مبانی سازمانی و نهادی در جهان شمولی نظام حقوق مالکیت فکری.....	۶۳
گفتار نخست: جهان شمولی در نظام مالکیت ادبی و هنری.....	۶۳
بند الف: مقدمه.....	۶۳
بند ب: عوامل شکل‌گیری نظام جهان شمول مالکیت ادبی و هنری.....	۶۴
بند پ: اهداف نظام جهان شمول حقوق مالکیت فکری از دید تریس.....	۶۶
بند ت: چالش‌های نظام جهان شمول مالکیت ادبی و هنری.....	۶۷
بند ث: تفاوت جهان شمولی تریس و «ماهده کی‌رایت وایو».....	۷۰
گفتار دوم: جهان شمولی در نظام حقوق مالکیت صنعتی.....	۷۱
بند الف: تاریخچه نظام‌های ثبت اختراع.....	۷۱
بند ب: روبه سوی دوران مدرن.....	۷۳
بند پ: ایجاد وفق بین‌المللی.....	۷۶
گفتار سوم: نقش امریکا در سیر تاریخی جهان شمولی نظام حقوق مالکیت فکری.....	۷۷
بند الف: انقلاب خاموش مالکیت فکری در امریکا.....	۷۷
بند ب: از انقلاب خاموش تا جهان شمولی با ابزار تجاری.....	۷۹
بند پ: تفکر و الگوی جهانی‌سازی حقوق مالکیت فکری.....	۸۲
بند ت: روبه سوی جهان شمولی.....	۸۴
گفتار چهارم: نظام جدید حقوق مالکیت فکری.....	۸۶
بند الف: وضعیت موافقان و مخالفان در دوران جدید جهان شمولی.....	۸۶
بند ب: تحولات حقوقی جدید در مذاکرات کات و موافقتنامه تریس.....	۸۸
بند پ: تغییرات پساتریس: تقابل موافقتنامه‌های فراتریسی و جنبش‌های حقوق بشری.....	۹۹
گفتار پنجم: سیر تاریخی مالکیت فکری در ایران.....	۱۰۰
بند الف: حمایت از مالکیت صنعتی در ایران.....	۱۰۰
بند ب: ورود ایران به عرصه بین‌المللی.....	۱۰۱

بند پ: ایران و نظام جهان‌شمول مالکیت صنعتی	۱۰۱
بند ت: وضعیت ایران در نظام جهان‌شمول حقوق مالکیت ادبی و هنری	۱۰۲
گفتار ششم: بررسی نقش نظام تریپس و فضای پس از آن در جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۱۰۵
بند الف: تحلیل نظام جهان‌شمول موافقتنامه تریپس	۱۰۶
۱: فرایند شکل‌گیری موافقتنامه تریپس	۱۰۶
۲: دورنمای تاریخی و عوامل حقوقی شکل‌گیری تریپس	۱۰۹
۳: تقابل و اختلاف در خصوص تدوین موافقتنامه‌ای محدود یا جامع	۱۱۶
۵: موافقتنامه تریپس: قرارداد یا اقتضا	۱۲۰
بند ب: مقایسه جهان‌شمولی تریپس و سایر موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت	۱۲۱
۱: جهان‌شمولی موافقتنامه تریپس	۱۲۲
۲: موافقتنامه عمومی تجارت خدمات	۱۲۳
۳: موافقتنامه خدمات مالی	۱۲۵
۴: موافقتنامه ترتیبات تجاری سرمایه‌گذاری	۱۲۶
بند پ: دیدگاه ساختاری جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری در اقتصاد جهانی	۱۲۷
بند ت: چرخه و فرایند شکل‌گیری نظام جهان‌شمول حقوق مالکیت فکری	۱۳۰
بند ث: نقش ساختارها، عوامل و نهادهای در جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۱۳۴
۱: معرفی ساختارها، عوامل و نهادهای	۱۳۴
۲: تأثیر ساختار بر نهادهای	۱۳۸
۳: تأثیر ساختار بر منافع عوامل	۱۴۰
۴: ساختار نظام بین‌الملل	۱۴۲
۵: نقش و تأثیر عوامل در جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۱۴۳
۶: تأثیر مستقیم و غیرمستقیم بخش خصوصی در جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۱۴۵
۷: استراتژی صنایع در جهان‌شمولی حقوق مالکیت فکری	۱۵۳
گفتار هفتم: ارزیابی عوامل سازمانی جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۱۵۶
بند الف: مقدمه و معرفی موضوع	۱۵۶
بند ب: آموزه‌های جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۱۵۷
۱: تفاوت دانش و اطلاعات	۱۵۷
۲: نقش تقلید در نوآوری	۱۵۸
۳: دانش، با سهولت و سادگی منتقل نمی‌شود	۱۵۹
۴: بزرگ‌نمایی در خصوص جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۱۶۱
بند ب: چهار نظریه در خصوص جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری	۱۶۳
۱: سبله نظام غربی حقوق مالکیت فکری	۱۶۳

۲	نقش شرکت‌های آمریکایی در جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری
۳	تأثیر جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری بر منافع شرکت‌های غربی
۴	نقش جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری در شکاف فناوری میان کشورهای غ
	کشورهای در حال رشد
	بند ت: ارزیابی سیاست‌های جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری
	بند ث: دورنمای تحلیل جهان‌شمولی
	مبحث دوم: مبانی ابزاری و هنجاری جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری
	گفتار نخست: موضوعات بنیادین حقوقی
	گفتار دوم: اصول بنیادین و جهانی نظام ثبت و حمایت از اختراعات
	گفتار سوم: موضوعات و دامنه حمایت در نظام جهان‌شمولی ثبت اختراعات
	فصل سوم: نگاهی ویژه به جهان‌شمولی نظام حقوق مالکیت فکری از دریچه بهداشت
	سلامت
۱۵	مبحث نخست: نقش شرکت‌های داروسازی در جهانی‌سازی نظام حقوق مالکیت فکری
۸۵	گفتار نخست: سیر تاریخی حمایت از اختراعات دارویی
۸۵	گفتار دوم: دامنه حمایت از دارو در نظام فراملی ثبت اختراعات
۸۶	گفتار سوم: استثناسدن دارو در نظام جهانی ثبت اختراع
۸۸	گفتار چهارم: دورنمای جهان‌شمولی حمایت از اختراعات دارویی
۸۸	گفتار پنجم: پیوند خوردن دارو با موافقت‌نامه تریپس
۱۹۰	گفتار ششم: تأثیر رایزنی داروسازی در جهانی‌سازی نظام مالکیت فکری
۱۹۱	گفتار هفتم: ایفای نقش و اعمال نفوذ صنایع دارویی در فرایند رسیدگی به شکایات مطرح‌شده در
۱۹۴	سازمان جهانی تجارت
۱۹۹	گفتار هشتم: چالش‌های پیش روی شرکت‌های داروسازی و سرانجام کار
۲۰۱	گفتار نهم: نتیجه مبحث
۲۰۱	مبحث دوم: چالش‌های پزشکی و دارویی در جهانی‌سازی نظام حقوق مالکیت فکری
۲۰۲	گفتار نخست: تنوع مخالفت‌ها با جهانی‌سازی نظام حقوق مالکیت فکری در حوزه پزشکی و
۲۰۲	دارویی
	گفتار دوم: تأثیر تقابل‌ها و چالش‌های دارویی و پزشکی بر سرنوشت نظام جهان‌شمول مالکیت فکری
۲۱۰	مبحث سوم: جهان‌شمولی نظام مالکیت فکری و چالش توسعه و سلامت عمومی
۲۱۱	گفتار نخست: مقدمه و معرفی چالش
۲۱۱	گفتار دوم: سازمان جهانی تجارت و چالش حمایت از بهداشت و سلامت عمومی
۲۱۶	گفتار سوم: سازمان جهانی مالکیت فکری و چالش توسعه
۲۱۸	

دبیاجه

در دهه‌های اخیر بحث حقوق مالکیت فکری بر اثر تکثر و تنوع مناسبات مدنی، صنعتی و تجاری و به‌ویژه با ظهور دارایی‌های غیرمادی و ناملموس، پیامد رشد مضاعف صنعت و تکنولوژی و تحقق عصر الکترونیک، پیچیدگی و ابعاد بیشتری یافته و به یکی از سرفصل‌های اصلی ادبیات حقوقی در جهان مبدل گردیده است. در کشور ما نیز همسو با عزم جهانی علاوه بر پیوستن به برخی معاهدات مرتبط با حقوق مالکیت فکری و از جمله عضویت در سازمان جهانی مالکیت فکری، قوانین متعددی در حوزه‌های مالکیت صنعتی و مالکیت ادبی و هنری به موقع وضع و اجرا گذاشته شده‌اند. با این حال همواره خلأها و چالش‌هایی در این زمینه وجود داشته است؛ چه اینکه گماکان و جوهری از حقوق مالکیت فکری در چارچوب نظام داخلی مغفول مانده و مهمتر از آن در همان محدوده معین قوانین و مقررات مصوب، تقایص و ضعف‌ها در مقام نظارت و اجرا، موجبات تنزل جنبه‌های حمایتی از حقوق مادی و معنوی را فراهم آورده است.

این در حالی است که حفظ انگیزه ابداع و خلاقیت از طریق تأمین تعلقات معنوی و مادی، مبنای حائز اهمیت محافظت از حقوق مالکیت فکری و روشن نگاه داشتن موتور محرک صنعت و تجارت و هنر است. باید اذعان داشت حقوق مالکیت فکری یک مقوله ساده و سطحی نیست، و هر چه زمان پیشتر می‌رود بر پیچیدگی و وسعت قلمرو و مالاً چالش‌ها و ابهامات پیرامون آن افزوده می‌شود. در عصر حاضر، رشد و توسعه فناوری و تواتر روابط صنعتی و تجاری میان کشورها به‌ویژه با پادرمیانی شرکت‌ها و نهادهای فراملی - که مطالعه رفتار آنها ریشه بسیاری از سنت‌ها و قواعد حقوقی را در این حوزه آشکار می‌سازد، و مزیداً نفوذ و استقرار مفهوم جهانی شدن، منجر به آن شده تا افق بحث حقوق مالکیت فکری در سپهر بین‌المللی، چشم‌انداز فراخی را در برابر دیدگان نمودار سازد. برای پرداختن و قضاوت صحیح پیرامون مسائل راجع به نظام حقوق مالکیت فکری در سطح جهانی، باید نگاهی ریشه‌ای و تا حدی فلسفی با نظر داشت کلیه عوامل اقتصادی، تجاری، سیاسی، بین‌المللی و خاصه اقتضانات جامعه جهانی داشت.

اینکه نظام حقوق مالکیت فکری تا چه حد به فراگیری جهانی دست یافته و چه عوامل و مولفه‌هایی در تکوین این شمولیت یقay نقش نموده‌اند و فرصت‌ها و تهدیدهایی که این رویکرد برای کشورهای مختلف اعم از توسعه نیافته، توسعه یافته یا در حال توسعه دارد، مباحثی اساسی در ساحت حقوق مالکیت فکری را تشکیل می‌دهد

که پرداختن به آن‌ها مجال نگاه عالمانه و آگاهانه و بالمال، تحلیل واقع بینانه و ارائه رهیافت‌های موثر را فراهم می‌سازد. در این زمینه یکی از کانون‌های تنازع نظری تقابل نظام حقوق مالکیت فکری و نظام بهداشت و سلامت است. از یکسو حمایت‌ها و تعلق حقوق مادی و معنوی به واسطه حفظ کارکردها ضروری می‌نماید و از سویی دیگر، مبانی حقوقی بشری و الزامات حق بر سلامت و تحقق بهداشت به منزله بعدی اساسی در حقوق بنیادین انسانی، ملاحظات و انتقاداتی را پیرامون اتخاذ هر گونه سیاست انحصارگرایانه در قبال پیشرفت‌های حوزه سلامت نمایان می‌سازد.

کتابی که پیش روست تحلیل‌ها، پاسخ‌ها و رهیافت‌هایی جذاب و جالب توجه پیرامون چالش‌ها و ابهامات مطروحه فوق در برابر دیدگان مخاطبان قرار می‌دهد. مطالعه‌ای که می‌تواند درک بهتری از مبانی و عوامل و موانع موثر بر تکوین و تأثیر یکنواخت قواعد حقوق مالکیت فکری در مقیاس جهانی توأم با نگاهی خاص به دغدغه‌های موجود در عرصه سلامت و درمان، ایجاد نماید. از این‌رو، جا دارد از جناب آقای دکتر محمد معین‌اسلام، پژوهشگر اجتمندی که این اثر شایسته تقدیر را به رشته تحریر درآورده، تشکر و قدردانی نمایم. امید است که این تحقیق منشأ مطالعات بیشتر و بستر مساعدی برای بهره‌گیری در عرصه تصمیم‌گیری کلان باشد.

دکتر محمود عباسی

رئیس انجمن علمی حقوق پزشکی ایران

و رئیس مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی